

Krúdy Gyula:
GÁRDONYI GÉZA ÉS A RIKKANCS

Mindnyájan ismeritek Gárdonyi Gézát, a nagy magyar író, aki annyit mesélt ebben az újságban.

Gárdonyi Géza Egerben lakik és csak néha-néha szokott a fővárosba utazni, hogy régi barátait meglátogassa. Szőlőt termel és gyümölcsfákat nevel és olyan ritkán megy el hazulról, hogy még Egerben is csak kevesen ismerik személyesen.

Annál többen ismerik Budapesten, mert hajdanában budapesti lakos volt ő is.

A minapában, mikor ismét Budapestre vezette az útja, ellátogatott az írók közé, az írók kávéházába és hallgatott nagy csendesen, amint körülötte beszélgetnek.

Nagy elmerülésében észre sem vette, hogy már jó darab idő óta settenkedik a háta mögött egy kopott ruházatú, rongyos cipőjű fiú, aki egyik kezében ócska szalmakalapját tartotta, a másik kezében pedig egy csomó újságot szorongatott. Az újságárus fiú, – a rikkancs, amint Rákosi Viktor, a jeles író, elnevezte ezeket a fiúkat, – hosszú ideig némán szemlélte az elgondolkozó Gárdonyi Gézát, aztán bátran odalépett hozzá:

– Tekintetes úr, engedje meg, hogy bemutassam magam. Az én nevem Csepel Gyuri. Nagy kérésem volna a tekintetes úrhoz!

Gárdonyi jókedvűen bólintott a fiú felé:

– Miben segíthetek rajtad, fiam?

– Arra kérem a tekintetes urat, segítsen nekem abban, hogy ember lehessen belőlem. Hogy tanulhassak, mívelődhessenek, mert én nagyon-nagyon szeretnék tanulni. A jövő héten Egerbe visz az utam. Ha megengedi a tekintetes úr, ott majd fölkeresem.

A rikkancs ezzel elköszönt és a következő percben már az utcáról lehetett hallani a hangját, amint újságját kínálta a járóelőlőknek.

Gárdonyi Géza hazament és már csaknem megfeledkezett az egész dologról, amikor egy nyári este udvarán pipázgatott és a kapu csendben kinyílt.

Az egri portól talpig fehérén állított be hozzá a budapesti rikkancs és a hóna alól most sem hiányzottak az újságok.

– Itt vagyok, tekintetes uram, megjöttem.

– Mi járatban vagy, fiam? – kérdezte Gárdonyi Géza.

– Újságot árulok Egerben is, mint Budapesten. Így járom be gyalogszerrel az egész országot és újságot árulok, hogy pénzre tegyek szert.

– Minek neked a pénz, Gyuri? – kérdezte az író.

Az újságárus fiú végignézett ruházatán.

– Hát először is egy tisztességes külsejű ruházathoz szeretnék jutni. Mert ebben a szakadozott, rongyos ruhában nem valósíthatom meg azt, ami életem célja: iskolába szeretnék járni. Még pedig gimnáziumba.

– Hát aztán, ha a gimnáziumból kikerültél, mi szeretnél lenni?

A fiúnak kipirosodott az arca:

– Újságíró szeretnék lenni. Esztendőök óta árulom már az újságot az utcákon. Bejártam fél Magyarországot és mindig az újság adott kenyeret. Szeretném megtanulni ezt a foglalkozást töviről-hegyire, mert én már újság nélkül nem élhetek meg. Amikor hajnalonkint az újságnyomdák előtt álldogáltam, dideregve a téli hidegben, akkor is az az érzés melegített belül, hogy egykor újságíró válhatik belőlem. De hát ehhez tanulni, sokat kellene tanulni. Nekem pedig még csak egy tisztességes ruhám sincs, amiben beléphetnék az iskola kapuján.

Gárdonyi Géza elgondolkozott. Aztán így szólt a rikkancs fiúhoz:

– Maradj itt éjszakára. Reggelre majd csak eszembe jut valami.

Gárdonyi Géza kiszívott még egy pipát és aludni tért szintén.

– Hajnal felé egy kissé fölébredt és kipillantott az ablakon.

Ott látta a rikkancs-fiút sétálgatni fel és alá egy könyvvel a kezében, amelyből szorgalmasan tanulgatott.

Gárdonyi sokáig nézte a tanulmányzó fiút és elgondolta, hogy milyen furcsa is a világ beosztása. Vannak gyermekek, akik szüleik minden kérésére sem nyúlnak a könyvhöz. És itt van ez a szegény fiú, aki az álmát, pihenését rövidíti meg azért, hogy tanulhasson.

Reggelre kelve aztán kiválasztott egy ruhát és ráadta Csepel Gyurira.

Ki írhatná le a szegény rikkancs boldogságát, amikor rendes ruházatban látta magát. Igaz, hogy a kabát bő volt, a kalapot papírossal kellett megbélelni, de tiszta volt minden.

Gárdonyi így szólott hozzá:

– Gyerünk a gimnáziumba.

A gimnáziumban nagy szívességgel fogadták a nagy magyar író. Csepel Gyuri kiállotta a vizsgálatot és erre fölvtették az ingyenes tanulók közé és a fiú azóta legjobb tanulója az iskolának.

Gárdonyi Géza pedig, mikor elnézegeti kertjében csemetefáit, nyeseget és oltogat, azt gondolja magában, hogy mennyi nemes fát lehetne nevelni az emberek kertjében is, ha elegendő jó kertész volna hozzá.

(1909)